

**BIOLOGIYA O'QITISHDA ZAMONAVIY DIDAKTIK VOSITALARDAN
SAMARALI FOYDALANISH****Jo'rayev Zuxuridin***Farg'ona davlat universiteti talabasi***Mingboyev Farhodjon***Farg'ona davlat universiteti talabasi*

Annotasiya: *Ushbu maqolada biologiyani o'qitishda foydalaniladigan vositalar biologik ta'lim- tarbiya jarayonining maqsadi va vazifalari, o'rganiladigan mavzu mazmuniga muvofiq, o'qituvchi tomonidan mazkur jarayonning samaradorligini orttirish maqsadida qo'llanilishi. Biologiya darslarida o'qituvchi o'rganiladigan mavzu mazmunini to'la yoritadigan o'qitish vositalarini unga muvofiq esa, o'qitish metodlarini tanlashi, shu asosda darsda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqalar haqida.*

Kalit so'zlar: *metod, prinsip, kompyuter, texnologiya, modellashtirish, multimedia, kodoskop, televizor, apparat, magnitofon, teleko'rsatuv.*

Bugungi kunda Respublikamizda hayotning barcha sohalarida bo'lganidek, ta'lim tizimida ham tub islohotlar olib borilmoqda. Kadrlar tayyorlash milliy dasturining qabul qilinishi, Davlat ta'lim standartlarining ishlab chiqilishi va Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar bunga yorqin misol bo'ladi. Ayniqsa, yangi tipdagi o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limining vujudga kelishi oldimizda yangi vazifalarni ko'ndalang qilib qo'ydi. Xalq xo'jaligini hozirgi zamon talablariga javob beradigan malakali mutaxassislar bilan ta'minlash ushbu ta'lim tizimining zimmasiga yuklatilgan muhim va ma'suliyatli vazifadir. Bu esa o'z navbatida ushbu ta'lim tizimini ilg'or ta'lim texnologiyalari bilan qurollangan malakali o'qituvchi kadrlar bilan ta'minlashni talab qiladi. Ta'lim jarayonining asosiy tashkil etuvchilaridan bo'lmish zamonaviy didaktik vositalarni o'zlashtirib olish bu vazifalarni amalga oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bugungi kunda ta'lim sohasida fan va texnikaning so'nggi yutuqlari asosida ishlab chiqilgan audiovideo, telekommunikatsiya va informatsion texnika va texnologiyalarning qo'llanilishi katta ahamiyat kasb etmoqda. Shuning uchun ularning didaktik imkoniyatlari bilan tanishib chiqish va mashg'ulotlarda ularni qo'llashni o'rganish bo'lajak o'qituvchilar uchun, ularning kelajak faoliyatida katta yordam beradi.

Biologiyani o'qitishda foydalaniladigan vositalar biologik ta'lim- tarbiya jarayonining maqsadi va vazifalari, o'rganiladigan mavzu mazmuniga muvofiq, o'qituvchi tomonidan mazkur jarayonning samaradorligini orttirish maqsadida qo'llaniladi. Biologiya darslarida o'qituvchi o'rganiladigan mavzu mazmunini to'la yoritadigan o'qitish vositalarini unga muvofiq esa, o'qitish metodlarini tanlaydi, shu asosda darsda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi va boshqaradi.

O'qitish vositalari mamlakatda ta'limni tubdan isloh qilish prinsiplari, fan-texnika, ishlab chiqarish rivojlangan sari ularning turlari xam ko'payib bordi. Demak, ta'lim muassasalarida o'qitish vositalarining turlari xam muayyan darajada o'zgarib, yangilanib boradi, yangi avlod o'qitish vositalari vujudga keladi. O'qitish vositalarining yangi avlod guruhiga: kompyuter texnologiyasining ta'lim beruvchi, modellashtirilgan va nazorat dasturlari, slaydlar,

multimedialarni kiritish mumkin.

Biologiya o'qituvchisining asosiy vazifasi o'rganiladigan mavzu mazmunidan kelib chiqqan holda eng yuqori samara beradigan o'qitish vositalarini tanlashi, buning uchun o'qitish vositalarining yangi avlodining turlari, ular bilan ishlash metodikasini egallagan bo'lishi darkor. O'qitish samaradorligini oshirishda amaliy mashg'ulot va namoyish qilinadigan tajribalarni o'tkazishga yordam beruvchi xususan mikroskop, lupa, shtativ, reaktivlar, isituvchi asboblari, pinset, preparoval ninalari, o'qitishning texnik vositalari - kodoskoplar, televizorlar, kompyuterlar, ovoz yozuvchi va eshittiruvchi - apparatlar, magnitofonlar ham o'qitish vositalariga kiradi. Texnik vositalari orasida audiovizual va boshqa tabiiy tasviriy vositalar shu bilan ustunlik qiladiki, ular o'rganilayotgan xodisa va jarayonlarning barcha bosqichlarini izchillik bilan ko'rsata oladi. Teleko'rsatuv va videofilmlardan biologiya o'qitishda foydalanish tirik tabiatdagi voqea, xodisalarni sinfda o'rganish sifatini bir necha marta oshirish imkonini beradi. O'qitish jarayonida kompyuterlarni qo'llash o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish va nazorat qilish imkonini tug'diradi.

Ko'rgazmali vositalardan biologiya o'qitishning barcha jarayonlarida, masalan, yangi o'quv materialini tushuntirish, mustaxkamlash, tushunchalarni shakllantirish, o'quv, amaliy, mexnat ko'nikma va malakalarni tarkib toptirish, uy vazifasini bajarish, o'quv materialini nazorat qilishda qo'llaniladi.

Uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish maqsadida amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy yo'nalishlaridan biri ta'lim jarayonini texnologiyalashtirishdan iborat. Ushbu jarayonning samaradorligini ta'minlashda qo'yidagi shartlarning bajarilishi muhim ahamiyatga ega:

1) O'qituvchilar tomonidan zamonaviy ta'lim texnologiyalari va didaktik vositalarning ta'lim amaliyotida faol qo'llanilishi;

2) Rivojlangan xorijiy mamlakatlar ta'limi amaliyotida qo'llanilayotgan zamonaviy texnologiyalar va didaktik vositalardan xabardor bo'lish.

Ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish pedagogik faoliyatning muhim ko'rinishlaridan biri. U quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

- loyihani yaratish;
- o'quvchilar faoliyatini tashxislash;
- pedagogik jarayonni tashkil etish;
- pedagogik jarayonning samarali kechishini ta'minlash;
- o'quvchilar faoliyatini nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Ayni vaqtda Respublikamiz ijtimoiy hayotida shiddatli tarzda axborotlar oqimi keng ko'lamni qamrab olmoqda. Ushbu axborotlarni tezkor sur'atlarda qabul qilib olish, ularni tahlil etish, qayta ishlash, nazariy jihatdan umumlashtirish, xulosa chiqarish va o'quvchilarga yetkazib berishning aniq bir tizimini yo'lga qo'yish ta'lim tizimini oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ta'lim tizimida ilg'or pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish hamda ularni zamonaviy didaktik vositalar yordamida amalga joriy etish yuqoridagi muammolarni ijobiy hal etishda hizmat qiladi.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan

ko`nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o`quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko`nikma hamda malakalar darajasini baholash o`qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta`lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni, shuningdek, zamonaviy didaktik vositalardan foydalanish uquvini talab etadi.

Didaktik vositalardan majburan foydalanish mumkin emas. Aksincha, tajribali pedagoglar tomonidan asoslangan yoki ular tomonidan qo`llanilayotgan zamonaviy didaktik vositalardan pedagogik texnologiyalarga mos va maqsadga muvofiq foydalanish bilan birga, ularni ijodiy rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Demak, har bir pedagog bugungi ta`lim talablariga javob beradigan nazariy va amaliy mashg`ulotni tashkil etish uchun zamonaviy didaktik vositalarni tayyorlash va qo`llash bo`yicha chuqur bilimga ega bo`lishi va interfaol darslarda ulardan samarali foydalanishi zarur.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Yo`ldashev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari: Qo`llanma. T.: "O`qituvchi", 2004. 104 bet.
2. Yo`ldashev J.G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogic texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. Toshkent, «Fan va texnologiya», 2008. -132 bet.
3. Пономарева И.Н. Общая методика обучения биологии: Учебное пособие для студентов пед. вузов. М., Издательский центр "Академия", 2003.
4. Толипова Ж.О., Гофуров А.Т. Биология ўқитиш методикаси. Педагогика олий ўқув юртлари талабалари учун дарслик. Тошкент, Молия-иқтисод, 2007 йил.
5. Internet saytlari:
<http://www.ziyonet.uz/>
<http://www.istedod.uz/>
<http://www.pedagog.uz/>